

Blanke nieuwkomer versus een oude weervoorspeller

GROTE ZILVERREIGER (*ARDEA ALBA*) ONTMOET EEN GROTE MODDERKRUIPER (*MISGURNUS FOSSILIS*)

FIGUUR 1

Grote zilverreiger (*Ardea alba*) met een Grote modderkruiper (*Misgurnus fossilis*) in zijn bek (foto: P. Lemmens).

A.J.W. Lenders, Groenstraat 106, 5074 EL Melick, e-mail: tlenders@live.nl

P. Lemmens, Guldendreef 24, 6075 GW Herkenbosch, e-mail: patrickeninge@hotmail.com

Op 3 december 2023 observeerde de tweede auteur een Grote zilverreiger (*Ardea alba*) bij de Postbeek in het natuurontwikkelingsproject Bolbergweg. In de broekgebieden ten zuiden van de Turfkoelen bij Herkenbosch worden regelmatig Grote zilverreigers gezien die op de vernatte percelen van de nieuwe natuur aldaar naar voedsel zoeken. De Postbeek is tevens een bekende vindplaats van de Grote modderkruiper (*Misgurnus fossilis*), een soort die buiten het Roerdal elders in Limburg beslist zeldzaam is. Het kon dan ook niet uitblijven dat beide soorten elkaar zouden ontmoeten [figuur 1].

DE BLANKE NIEUWKOMER

De Grote zilverreiger is na lange afwezigheid pas relatief kort weer in Nederland aanwezig. Op de overgang van de 19^e naar de 20^e eeuw was de soort in Europa door overbejaging vrijwel uitgestorven. De siervissen waren in die tijd zeer in trek in de modderwereld. Of de Grote zilverreiger in historische tijden

in Nederland heeft gebroed is niet met zekerheid bekend. Het eerste recente broedgeval dateert uit 1978 van de Oostvaardersplassen (VAN DER KOOIJ & VOSLAMBER, 1997). Dit gebied is nog steeds het grootste bolwerk van de soort in Nederland. Tegenwoordig broeden er in Nederland mogelijk meer dan 400 paren. Uit de provincie Limburg zijn nog geen broedende vogels gemeld. In herfst en winter kan hun aantal landelijk oplopen tot meer dan 15.000 vogels; het zijn vooral overwinteraars uit Oost- en Zuid-Europa die hier in de winter foerageren en daarna weer terug trekken. De grootste concentratie van pleisteraars in Limburg bevindt zich al decennia in de Peelrestanten waaronder de Mariapeel, de Grootte Peel en Sarsven-De Banen (HUSTINGS *et al.*, 2006). De Grote zilverreiger is opgenomen in de Wet natuurbescherming en is derhalve een beschermde inheemse diersoort. Conform artikel 3 mag de Grote zilverreiger niet opzettelijk worden verstoord, gevangen of gedood en mogen ook hun nesten en broedplekken niet worden aangetast (SOVON, 2023).

EEN OUDE WEERVOORSPELLER

De Grote modderkruiper is een vrij primitieve vissoort die al heel lang in Nederland is beschermd. De soort was al opgenomen in het Besluit beschermde inheemse diersoorten uit 1973 (MINISTERIE VAN CUL-

TUUR, RECREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK, 1974). Die beschermde status is tot op de dag van vandaag gecontinueerd. Door het wegvallen van verlandingsbiotopen is de Grote modderkruiper de vorige eeuw sterk in aantal afgenomen. Thans is de als kwetsbaar bestempelde soort opgenomen in de Wet natuurbescherming en is zijn bescherming vergelijkbaar met die van de Grote zilverreiger (Bij12, 2022; RAVON, 2023).

De Grote modderkruiper is tevens aangeduid als habitatrichtlijnsoort voor Natura 2000-gebied Roerdal waarmee zijn bescherming in dit gebied een hoge prioriteit heeft. In het Roerdal is de soort alleen in het Vlodropperbroek–Herkenbosscherbroek en in Landgoed Hoosden aangetroffen.

De soort werd vroeger gehouden als een levende weervoorspeller. De benaming ‘weeraal’ of ‘donderaal’ is hiervan afgeleid. De dieren reageren namelijk op luchtdrukveranderingen. Bij luchtdrukverlaging worden de dieren onrustig, meestal een voorbode van regen (HABRAKEN, 2000).

EEN ONVERWACHTTE ONTMOETING

Het gebied Bolbergweg–Turfkoelen is geliefd bij vogelaars. Er is regelmatig een grote diversiteit aan zowel water-, moeras- als weidevogels aanwezig. Dat komt omdat de oude graslanden in het Vlodropperbroek zijn afgeschraapt en er, in combinatie met demping van een deel van de Schuttecampsgraaf, een plas-dras situatie is ontstaan met stagnerend oppervlaktewater. Langs de steilrand, de overgang naar het Maas-Roer Laagterras, zijn in het Vlodropperbroek enkele poelen aangelegd [figuur 2]. Het gebied wordt door Staatsbosbeheer beheerd door de kruidenrijke grasmat jaarlijks te maaien en het maaisel af te voeren. Hiermee hoopt men een verschralingsproces op gang te brengen dat moet resulteren in leefgebied voor het Donker pimpernelblauwtje (*Phengaris nausithous*) (persoonlijke mededeling Jan Boeren).

Op 3 december 2023 om 10.30 uur zag de tweede auteur een Grote zilverreiger langs de Postbeek staan, midden in het Vlodropperbroek. Hij had een slanke vis in zijn bek [figuur 1] die hij blijkbaar recent gevangen had. De reiger had zichtbaar moeite met de zich sterk verzettende en hevig kronkelende prooi. Dat gedrag, in combinatie met de langgerekte bouw, deed de waarnemer in eerste

instantie denken aan een Paling (*Anguila anguila*). Bij nadere beschouwing bleek het een Grote modderkruiper te zijn. Na een aantal minuten vloog de reiger op en landde enkele tientallen meters verder in een grasland. De reiger had toen zichtbaar geen prooi meer in zijn bek. Het is daardoor niet duidelijk of die daadwerkelijk doorgeslikt dan wel alsnog ontkomen is. Even later vloog de Grote zilverreiger op om vervolgens neer te strijken op een nabijgelegen akker.

De Grote zilverreiger is een echte alleseter. Zijn hoofdvoedsel bestaat uit vissen, maar ook muizen, kikkers, kleine vogels, Mollen (*Talpa europaea*), kreeften en grotere waterkevers worden verorberd. Zijn jachttechniek lijkt op die van de Blauwe reiger (*Ardea cinerea*): roerloos aan de waterkant blijven staan en als een prooi in de nabijheid komt deze aan zijn spitse snavel spiesen. Soms lopen ze langzaam en be-

FIGUUR 2
Inrichtingsschets van het gebied Bolbergweg–Turfkoelen waar parallel aan de steilrand van het Maas-Roer Laagterras enkele poelen zijn aangelegd (foto: A. Lenders).

FIGUUR 3
Natuurontwikkelingsgebied Bolbergweg–Turfkoelen met nieuw gecreëerde plas-dras situaties en poelen (foto: A. Lenders).

dachtzaam door het ondiepe water en schrikken ze daardoor potentiële prooidieren op om die vervolgens te lokaliseren en te vangen. Grote zilverreigers zijn zichtjagers en ze jagen dus uitsluitend overdag. Grote modderkruipers blijven bij dit soort vangtechnieken van reigers meestal buiten schot. Zij zitten over het algemeen in de modderlaag van dieper water en worden pas in het donker actief om voedsel te zoeken (LENDERS & VAN SCHAİK, 2013). Overdag zullen ze niet vaak aan de oppervlakte komen. Dat gebeurt wel als ze zuurstofgebrek krijgen en ze genoodzaakt zijn via darm- en huidademhaling een verse voorraad lucht op te nemen. Ze slikken dan een hoeveelheid lucht door die wordt opgeslagen in het middelste en achterste deel van de darm. Overblijvende lucht wordt via de anus naar buiten geperst. Hieraan dankt hij de naam 'fluitaal'. Deze aanpassing maakt dat Grote modderkruipers

gedurende lange periodes in de modder kunnen overleven wanneer hun waterbiotoop uitdroogt (HABRAKEN, 2000).

Het lijkt er dus op dat de wegen van reiger en modderkruiper zich in dit geval zeer toevallig hebben gekruist, mogelijk met een iets minder gelukkige afloop van de ontmoeting voor de laatste soort.

HET GOEDE VERHAAL

Deze observatie is niet de eerste beschrijving van predatie van beschermde soorten. Vaak hebben mensen in zo'n geval de drang om partij te kiezen en meestal zijn het de aibare soorten die er dan als beste vanaf komen. De neiging om in te grijpen is groot maar zal in dit geval zeker achterwege blijven. En dat niet omdat de ene soort er onooglijk en glibberig uitziet terwijl de andere een prachtige zielenpoot is waarvan tot voor kort nog 'aigrettes' (hoeden met veren) werden gemaakt. Dat laatste gebeurde overigens nog tot ver in de 20^e eeuw, wat de Grote zilverreiger op de rand van uitsterven bracht. Nee, deze ontmoeting beschrijft precies waar natuurontwikkeling in het Vlodrop- en Herkenboscherbroek voor bedoeld was, namelijk het herstel van drassige vegetaties [figuur 3] waardoor vispopulaties weer meer paaiplaatsen ter beschikking krijgen en zeldzame vogelsoorten een geschikt foerageerhabitat vinden. De beschreven observatie is derhalve een pluim op de hoed van beleidsmakers, uitvoerders en beheerders die het hebben aangedurfd de genoemde broekgebieden in oude glorie te herstellen.

DANKWOORD

Deze becommentarieerde waarneming past in het Meerjarenprogramma Onderzoek van het in transitie zijnde Nationale Park De Meinweg. Het vogelonderzoek wordt daarin vooral uitgevoerd door Stichting Koekoeloe. Het programma wordt mede ondersteund en gesubsidieerd door de Provincie Limburg vanuit de Subsidieverordening SILG, paragraaf soortenbeleid.

Summary

WHITE NEWCOMER VERSUS AN OLD WEATHER FORCASTER

Great egret (*Ardea alba*) meets a European weather loach (*Misgurnus fossilis*).

In the Vlodropbroek, a new habitat development area in the central part of the Dutch province of Limburg, a very rare encounter was observed between a Great egret and a European weather loach. Both species are strictly protected in the Netherlands. The unfortunate loach most likely ended up in the stomach of the egret. The observation was exceptional as the loach is generally active during the night. In daytime it stays motionless at the bottom of muddy waters. The observation should not be regarded as the loss of a specimen of a rare species, but as a successful result of developing new natural habitats.

Literatuur

- BIJ12, 2022. Kennisdocument Grote modderkruiper *Misgurnus fossilis*. Geplaatst oktober 2022. Geraadpleegd 5 december 2023. <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2021/10/Kennisdocument-Grote-modderkruiper-Misgurnus-fossilis-Versie-2.0-oktober-2021.pdf>.
- HABRAKEN, J., 2000. Grote modderkruiper. In: B.H.J.M. Crombaghs, R.W. Akkermans, R.E.M.B. Gubbels & G. Hoogerwerf, Vissen in Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht: 284-289.
- HUSTINGS, F., J. VAN DER COELEN, B. VAN NOORDEN. R. SCHOLS & P. VOSKAMP, 2006. Avifauna van Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- KOOIJ, H. VAN DER & B. VOSSLAMBER, 1997. Aantalsontwikkeling van de Grote zilverreiger *Egretta alba* in Nederland sinds 1970 in een Europees perspectief. *Limosa* 70: 119-125.
- LENDERS, A.J.W. & V.A. VAN SCHAİK, 2013. De Grote modderkruiper op Landgoed Hoosden. Een zoektocht naar de biologie van een geheimzinnige vis. *Natuurhistorisch Maandblad* 102(1): 6-11.
- MINISTERIE VAN CULTUUR, RECREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK, 1974. Beschermde planten en dieren aangewezen op grond van de natuurbeschermingswet. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.
- RAVON, 2023. Grote modderkruiper *Misgurnus fossilis*. Geraadpleegd 5 december 2023. <https://www.ravon.nl/Soorten/Soortinformatie/grote-modderkruiper>.
- SOVON, 2023. Grote zilverreiger. *Ardea alba* Great Egret. Geraadpleegd 5 december 2023. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1210>.